

Nr 428.

Av herr **Gustafson** i Vimmerby **m. fl.**, *angående igångsättande av fortsatta undersökningar rörande landsbygdens levnads-kostnader.*

Under de senare åren ha de vid skilda tidpunkter företagna levnads-kostnadsundersökningarna samt de därpå grundade dyrorts- och skatte-grupperingarna kommit att spela en allt större roll i bl. a. lönepolitiskt hänseende. Numera är det icke endast statstjänstemännens löner, som fastställas med hänsyn till levnadskostnaderna på respektive orter, utan så är jämväl förhållandet inom praktiskt taget hela det industriella företagarområdet. Samma är förhållandet i fråga om byggnadsverksamheten, livsmedelsindustriens, handelns och en mängd andra viktiga företagarområden.

Levnadskostnadsundersökningarna ha under tidigare år alltmera kommit att redovisa en ökad »dyrhet» i städer och samhällen, vilket medfört att lönesättningen i de s. k. dyrorterna blir ojämförligt högre än på landsbygden. Det råder numera icke något tvivel om, att den på levnadskostnaderna grundade lönesättningen i städerna möjliggör en högre levnadsstandard än som kan komma den på landsbygden arbetande delen av befolkningen till del. De jämförelser, som landsbygdsbefolkningen själv kan göra emellan sin egen och befolkningens i de dyrortsgrupperade städerna betydligt bättre livsföring, ge ett ganska otvetydigt besked härom. Riktigheten av detta påstående bestyrkes också av den s. k. »flykten från landsbygden», vilken under de senare åren tagit en nära nog skrämmande omfattning. Sistnämnda förhållande utgör också ett starkt vittnesbörd om att de bättre försörjningsmöjligheterna äro att söka i städerna. Ännu mera skrämmande ter sig denna flykt från landsbygden, därest den kommer att fortsätta även i framtiden, och mycket talar för att så blir fallet, om icke verkligt effektiva åtgärder vidtagas för att förbättra landsbygdsbefolkningens ställning. 1942 års jordbruksutredning, den s. k. 27-mannakommittén, har låtit verkställa en beräkning av jordbruksbefolkningens sannolika sammansättning inom olika åldersgrupper för tiden fram till 1960. Beräkningarna bygga på förutsättningen att fruktsamhet, dödlighet och omflyttning förbli desamma som under tioårsperioden 1931—1940. Om dessa beräkningar visa sig hållbara, kommer jordbruksbefolkningen, såväl egna

företagare som arbetare, att starkt minska i antal under tjuugoårsperioden 1941—1960. För hela den svenska landsbygden räknar man med att antalet manliga arbetare kommer att minska från 222 000 till 152 000 och antalet kvinnliga arbetare från 133 000 till 93 000. Även inom gruppen företagare med familjemedlemmar räknar man med att minskningen blir stark. Särskilt frapperande är att antalet kvinnor på landsbygden beräknas minskas under förutnämnda tid från 411 000 till 321 000. Vad detta kan komma att betyda för möjligheterna till familjebildning ute i jordbruksbygderna ligger i öppen dag. Man gör sig frågan, varpå den ödesdigra flykten från landsbygden egentligen beror. För den i landsbygdsbefolkningens förhållanden initierade ger svaret sig självt. Flykten från landsbygden beror huvudsakligen på de sämre inkomstmöjligheterna och den lägre levnadsstandarden, som stå landsbygdsbefolkningen till buds. När det talas om landsbygdsfolkets sämre försörjningsmöjligheter möter man ofta påståendet, att levnadskostnaderna äro så mycket lägre på landsbygden än i städerna och att en viss standard därför kan upprätthållas på en lägre inkomst. I allt större omfattning börjar man emellertid på landsbygden göra gällande, att denna uppfattning i stort sett saknar berättigande. Man tvivlar på att levnadskostnaderna på landsbygden äro i mera avsevärd grad lägre än i städer och samhällen och man gör med skäl gällande, att de lägre levnadskostnaderna i huvudsak äro ett uttryck för en lägre standard på landsbygden. Otvivelaktigt förhåller det sig också på det sättet.

Ser man exempelvis på landsbygdens bostadskostnader, sådana de redovisas i föreliggande levnadskostnadsundersökningar, framstår det som ofrånkomligt, att de högre hyreskostnaderna i de s. k. dyrorterna äro ett uttryck för en betydligt högre bostadsstandard än den som i allmänhet förefinnes på landsbygden. I socialstyrelsens undersökningar rörande levnadskostnadernas lokala olikheter år 1941 föreligger ett intressant material, som belyser bostadskostnaderna på landsbygden, i de fall då fråga är om en bostadsstandard jämförlig med den som i allmänhet återfinnes i städerna. Ifrågavarande materiel angiver medelhyror (exkl. värmekostnad) hyresåret 1939/40 för av tjänstemän förhyrda lägenheter (utan brist) på landsbygden. Härav framgår, att medelhyran för lägenheter med 3 rum och kök, försedda med centraluppvärmning och enskilt badrum, uppgår till 852 kr. per år. I lägenheter också med 3 rum och kök, men utan centraluppvärmning, utgör medelhyran 480 kronor per år. De anförda exemplen avse hyresnivån i A-B-C och D-kommuner. I en not till tabellmaterielet anges, att med A-kommuner avses sådana kommuner, där minst 75 procent av befolkningen tillhör jordbruk med binäringar, B-kommuner 50—75 procent, C-kommuner mindre än 50 procent o. s. v. Av detta förhållande kan dragas rätt så belysande slutsatser. I A-kommuner, där 75 procent av befolkningen äro knutna till jordbruk med binäringar, är medelhyran 548 kronor för

centraluppvärmd bostad och 424 kronor för bostad utan centraluppvärmning.

I D-kommuner, där 2/3 av befolkningen bor i tätorter och alltså icke utgöres av jordbruksbefolkning, är medelhyran 1 044 kronor för centraluppvärmd och 600 kronor för lägenhet utan centraluppvärmning. Skillnaden i medelhyra för en centraluppvärmd lägenhet om 3 rum och kök i den typiska jordbrukskommunen och D-kommunens tätorter är icke mindre än 496 kronor per år. Vem vill göra gällande, att denna stora skillnad uteslutande skulle vara betingad av en högre bostadskostnad i tätorterna? Alla som följt utvecklingen av byggnadskostnaderna under de senare åren veta, att man icke numera kan bygga hus till billigare pris på landsbygden än annorstädes. Detta kan förklaras av bl. a. det faktum, att organisationerna på byggnadsmarknadens område numera allmänt tillämpa samma byggnadsarbetarlöner på landsbygden som i de städer och tätorter, som äro belägna i anslutning till kringliggande landsbygd. Det måste alltså stå klart, att i den mån landsbygdsbefolkningen skall göras delaktig av samma bostadsstandard som den i städer och samhällen, i samma grad ökas levnadskostnaderna på landsbygden.

Sedan några dagar tillbaka föreligger en på uppdrag av 1942 års jordbrukskommitté verkställd utredning rörande jordbruksbefolkningens levnadskostnader. Denna utredning utgör ett i många hänseenden mycket förtjänstfullt arbete, som bl. a. belyser utvecklingen av jordbruksbefolkningens levnadskostnader i jämförelse med levnadskostnaderna för industriarbetargrupper i städer och samhällen. Säkerligen kommer nämnda utredning att bli av stor betydelse vid bedömandet av skäligheten att söka åstadkomma en ökad lönsamhet för landsbygdsbefolkningens arbete. Om man emellertid icke på alla punkter kan giva sin anslutning till dess resultat i fråga om jordbruksbefolkningens levnadskostnader, så beror detta icke på utredningsmännens sätt att fullfölja sin uppgift. Tvärtom bör det sägas ut, att om man tager hänsyn till den omständigheten att ett aktuellt och tillräckligt omfattande primärmaterial ej alltid funnits att tillgå, så måste utredningen betecknas såsom synnerligen vederhäftig. Även sistnämnda utredning kommer emellertid till relativt låga bostadskostnader på landsbygden, vilket är förklarligt, enär man i denna såväl som i socialstyrelsens levnadskostnadsundersökningar måst i viss utsträckning använda sig av ett primärmaterial, som går tillbaka i tiden till 1935/36 och därför icke kan vara tillräckligt aktuellt.

Det är utan vidare klart, att de bostäder på landsbygden, som måhända vid den tiden ansågos medelgoda efter ortens förhållanden, icke i allmänhet voro av någon hög standard och kunde därför ej heller betinga något högre hyresvärde. Det gamla bostadsbeståndet på landsbygden har därför kommit att »väga» i bostadskostnaderna med ett lågt belopp. Att det gamla

bostadsbeståndet på landsbygden kommit att väga med ett allt för lågt belopp har uppmärksamrats såväl i socialstyrelsens senaste undersökning 1941 som också av den utredning, som verkställdes på uppdrag av 1942 års jordbrukskommitté. Socialstyrelsen har sökt råda bot härför genom att låta byggnadskostnaderna för en egnahemsbostad av viss typ (3 rum och kök) väga i landsbygdens bostadskostnader. I utredningen rörande jordbruksbefolkningens levnadskostnader skisseras en i viss mån liknande metod, som i starkt sammanträngd form kan angivas på följande sätt: »Eftersom ingen hyresmarknad finnes utan jordbruksbefolkningen själv äger sina bostäder kan hyresvärdet av dessa uppfattas som årskostnaderna för räntor, avsättning till förnyelsefond, underhåll, skatter och försäkringar.» Om båda de angivna vägarna gäller, att de sannolikt kunna användas för uppgiften att fastställa jordbruksbefolkningens bostadskostnader. Det måste dock starkt betonas, att man måste räkna med behov av nybyggnad för en relativt stor del av bostadsbeståndet på landsbygden varje år. Endast om så sker kan det gamla bostadsbeståndet på landsbygden saneras inom en rimlig tidrymd och en i viss omfattning likartad bostadsstandard med den i städerna erhållas. I utredningen rörande jordbruksbefolkningens levnadskostnader har antagits, att bostadsbeståndets genomsnittliga varaktighet är 75 år. Härav skulle alltså följa, att man kalkylerar med ombyggnadsbehov av 1/75 del per år av bostadsbeståndet. En verklig sanering av landsbygdens bostadsbestånd torde dock kräva, att en väsentligt större del årligen nybygges. Om så sker — och landsbygden måste ovillkorligen tillförsäkras sådana ekonomiska reserver att detta möjliggöres — kommer mycket av den skillnad i levnadskostnaden som nu anses föreligga att vara eliminerad.

Av det hittills anförda vilja vi draga den slutsatsen, att landsbygdens levnadskostnader framstå som billigare *huvudsakligen därför att landsbyggdsbefolkningen f. n. är hänvisad att leva på en lägre standard än andra jämförliga befolkningsgrupper.*

Det är emellertid icke endast då det gäller bostadskostnadsposten, som landsbygdens levnadskostnader bliva missvisande i en för landsbygdsbefolkningen ogynnsam riktning. I utredningen rörande jordbruksbefolkningens levnadskostnader har man i brist på aktuellare primärmaterial måst använda 1932—34 års undersökningsmaterial för konstruerandet av hushållsbudget för jordbruksbefolkningen. På grund härav ha i hushållsbudgeten måst intagas de kvantiteter jordbruksprodukter, som undersökningarna åren 1932—34 angiva som förbrukade i hushållen. Härvid har dock givetvis hänsyn tagits till de begränsningar i användningen, som varuknapphet och gällande ransoneringsmedfört. Att i förevarande hänseende förfara på annat sätt torde med hänsyn till bristande primärmaterial icke ha varit möjligt. Vi anse dock att det är nödvändigt snarast möjligt vidtaga åtgärder av sådan art, att ett aktuellt material, som belyser levnadsvanornas för-

ändring på landsbygden, kan åstadkommas. Vi anse oss nämligen ha starka skäl för antagandet, att levnadsvanorna på landsbygden i hög grad förändrats under de sistförflutna tio åren. Som skäl för denna vår uppfattning vilja vi anföra följande. Jordbrukarna äro numera allmänt anslutna till slakteriföreningar, och som följd härav har den s. k. hemslakten i stort sett upphört. Detta har medfört, att jordbrukarhushållen oftast inköpa kött och charkuterivaror i detaljhandeln, varvid förekommande konsumentpriser betalas. Den erfarenhet man har om förhållandena på landsbygden giver också vid handen, att jordbrukarhushållen de senare åren i allt högre grad övergått till s. k. penninghushållning och att produkter in natura spela mindre roll än vad som tidigare varit fallet. Om denna vår mening överensstämmer med en faktisk förändring i hushållsförbrukningen, innebär detta, att jordbrukarhushållens livsmedelskostnader äro högre än vad som kunnat redovisas i levnadskostnadsundersökningen. Något material som belyser sistnämnda förhållande finnes dock icke att tillgå. Det vore därför synnerligen önskvärt, om genom hushållsbokföring eller annan metod ökad kännedom kunde vinnas rörande konsumtionsvanornas förändring på landsbygden. Med all sannolikhet skulle en sådan undersökning giva till resultat, att de i jordbrukets hushållsbudget ingående livsmedlen numera inköpas i detaljhandeln i långt större omfattning än förr. Det är också mycket förklarligt att så sker. Härtill ha jämväl andra betydelsefulla faktorer än de redan nämnda medverkat.

På den tiden, då jordbrukarhushållen i större omfattning förbrukade det egna jordbrukets produkter, var deras konsumtion av färska kött- och fläskvaror ganska liten. Detta innebar en lägre standard i fråga om dessa livsmedel, i varje fall ifråga om smakligheten hos de oftast starkt nedsaltade kött- och fläskvarorna. Den högre levnadsstandard, som uppnåtts i vårt land under de senare åren, är något som landsbygdsbefolkningen ej kan eller bör ställas helt utanför. Detta har ej heller helt kunnat ske, ehuru det alltjämt måste slås fast, att landsbygdens hårt arbetande folk hittills fått åtnöjas med en levnadsstandard, som är betydligt lägre än andra jämförbara medborgargrupper.

Utöver det redan anförda kunna vi ej underlåta att beröra några ytterligare faktorer, som i avsevärd grad påverka landsbygdens levnadskostnader. De långa avstånden på landsbygden föra med sig stora resekostnader vid besök hos läkare, inköp av sådana varor som icke finnas att tillgå i affärer på landsbygden o. s. v. Härvid tages mycken tid i anspråk. I den mån landsbygdens ungdom vill skaffa sig någon utbildning utöver den som folkskolan kan lämna, föranleder detta stora kostnader i form av resor och underhåll på annan ort. Kulturellt liv och förströelser äro också något, som särskilt landsbygdens ungdom har behov att deltaga uti, men mycket får denna ungdom kosta på sig, både i fråga om tid och pengar, för att i nå-

gon mån bliva delaktig i dessa värden. Ytterligare exempel kunde anföras ägnade att belysa sådana förhållanden som verka fördyrande på landsbygdens levnadskostnader. Gemensamt för nu nämnda kostnader är, att de icke ha någon motsvarighet i städerna. Det bör heller icke förbises, att kommunalskatterna på landsbygden i allmänhet äro mycket höga, ett förhållande som huvudsakligen hänför sig till den omständigheten, att inkomsterna på landsbygden äro låga och att skatteunderlaget följaktligen blir litet. Man måste också fastslå, att de kommunala välfärdsanordningarna på landsbygden, trots höga skatter, icke ge landsbygdsbefolkningen tillnärmelsevis de förmåner, som städernas befolkning åtnjuta i form av kommunal omvårdnad. På grund av de skenbart lägre levnadskostnaderna på landsbygden bli också de skattefria avdragen mycket lägre än för medborgarna i de s. k. dyrorterna.

Vi ha med det senast anförda velat fästa uppmärksamheten på vissa förhållanden, som dels verka fördyrande på landsbygdens levnadskostnader, dels också innebära en lägre standard. Hittills ha dessa faktorer dock icke fått något mätbart uttryck i landsbygdens levnadskostnader. Enligt vår mening är det dock nödvändigt, att de fortgående levnadskostnadsundersökningarna planläggas och utföras på sådant sätt, att kostnader som äro speciella för landsbygden också få väga med erforderliga belopp i levnadskostnaderna.

Det kan förutses, att statsmakternas framtida ställningstagande till frågor, som beröra lönsamheten för den i jordbruket arbetande befolkningen kommer att ske med utgångspunkt från landsbygdens levnadskostnader. Det är därför av största vikt, att levnadskostnaderna klarläggas på ett sätt som i möjligaste grad belysa rådande förhållanden.

Det är emellertid icke endast den i jordbruket arbetande befolkningen som är för sina levnadsvillkor beroende av att så sker. Det är ett önskemål, som berör hela den del av vårt lands befolkning, som i olika ställningar måste söka sin utkomst på landsbygden. Insikten härom har också på skilda håll vuxit under senare år. Vi vilja i det hänseendet erinra om, att statstjänstemännen samt liknande grupper av medborgare på landsbygd och i samhällen gång efter annan fäst uppmärksamheten på landsbygdens missgynnade ställning i fråga om dyrorts- och skattegruppering samt andra därmed sammanhängande frågor.

De förhållanden, som vi här velat fästa riksdagens uppmärksamhet på, beröra, djupast sett, hela vårt folk. Det måste ur hela samhällets synpunkt framstå som en fråga av mycket stor räckvidd, att de förhållanden, under vilka landsbygdens folk har att fullfölja sin betydelsefulla gärning, bli på ett tillfredsställande sätt klarlagda och att därmed en av förutsättningarna åvägbringas för ekonomisk likställighet mellan medborgare på landsbygd och i stad. Socialt och ekonomiskt jämviktsläge skilda medborgargrupper

emellan utgör en nödvändig faktor för hela samhällets fortsatta utveckling och dess framtida bestånd.

Med åberopande av vad som ovan anförts hemställas,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att fortsatta undersökningar rörande landsbygdens levnadskostnader snarast möjligt komma till stånd och att härvid beaktas vad som i denna motion anförts.

Stockholm den 23 januari 1944.

Emil Gustafson.

i Vimmerby.

Osc. Werner.

Lars E. Andersson
i Hedensbyn.

Anders Pettersson
i Dahl.

Otto Wallén.

Aron Gustafsson
i Lekåsa.

Sam. B. Norup.
